<u>מנהגים ומסורות כפי שחוויתי אותם בקהילת ■הוד■ גאב0 וברובע היהודי של תוניס</u>

מסורת, מהשורש מסר, מסירה, העברה, מעידה על מסירת מנהגים מדור לדור מהורים לילדים ומסבים לנכדים. מסורת המתקיימת במשפחות בשב0 ובקהילה, מקשרת ביניהם, מאחדת ומחזקת אותם.

הטקסים, בצבעוניות שלהם ובתקשורת שיוצרים בין הדורות, משאירים זיכרונות נעימים שיוצרים ציפייה לטקס של השנה הבאה. אבותינו דאגו במיוחד לילדים ומילאו את הטקס בחוויות ובמאכלים המותאמים להם בכדי שייחרטו בזיכרונם וירצו לחוות אותם שוב ושוב.

לפעמים אני מספר לנכדי על חוויות מבית הסבא שלי. הם שמחים וגאים על משפחתם והקשר שנוצר בין חוליות השרשרת, זה לפחות 5 דורות ומרגישים שהם שייכים לה.

בסיום רוב הטקסים, מאחלים אחד לשני "כמאררה עאם אכר" (הלוואי גם בשנה הבאה") ויש המוסיפים ומאחלים (היה טוב אך שיהיה עוד יותר טוב) "כיר מן האדה"

ח״ הקהילה דינמיים ואירועים רבים מתרחשים בחייה וגם כאלה המוכתבים ע'^ העמים האחרים, וזה יוצר מסורות מקומיות ומה שגורם להבדלים בין העדות השונות. המעניין הוא שדווקא מסורות מקומיות אלה שמדגישות את הייחוד והשונות בעדה. גם היום, חוגגים אותן בשמחה רבה (כמו המימונה אצל יוצאי מרוקו בארץ) או סעודת יתרו אצל יוצאי תוניסיה, ורואים בהן חלק מהזהות שלהם

נמשיך בתיאור כמה מסורות ואירועים שקיימנו במשפחה. אימי הקפידה תמיד לקיים את כל הכללים שירשה מבעלה, מבית אביה ומשהותה בבירה.

ומה טוב יותר מאשר להתחיל בראש השנה התנכ"י שערכנו ברוב חגיגיות, ראש חודש ניסן.

<u>הבסיסה</u>

ראש חודש ניסן הוא חג "הבסיסה" עם הברכות והמאכלים כמו של ראש השנה. הוא נחוג בעדה התוניסאית (במיוחד בדרום) ובעדה הטריפוליטאית, כמעט כמו ראש השנה (חודש תשרי), ללא האווירה הקשה של הבקשות הסליחות, התחינות והסתיו, לעומת הבסיסה שנופלת באביב.

חודש ניסן הוא החודש הראשון לתאריכי החגים בתנ"ך, למשל, תאריך יום הכיפורים נקבע "בחודש השביעי ביום העשירי",

הבסיסה מורכבת מתערובת של דגנים שונים (סימן לשנה פורייה), שעוברים בשלב ראשון קליה ולאחר מכן טחינה לאבקה דקה. לאבקה זו מוסיפים תבלינים, פירות יבשים, חלווה מגורדת דק, ממתקים וכל מיני דברים טובים (סימן לשנה מתוקה) המשמחים את הקטנים והגדולים. בתחתית נר השמן שמדליקים כמו בכל ראש חודש, מניחים הפעם תכשיטי זהב, לאיחולי שנת עושר ואושר.

הזהב יזכיר גם שני אירועים מנוגדים שבהם בנות ישראל תרמו את תכשיטיהן ברצון: בראשון, השלילי, הזהב שימש להכנת עגל הזהב, ובשני, החיובי הזהב שימש לבניית המשכן.

בערב זה, כל המשפחה יושבת מסביב לשלחן כשקערת הבסיסה במרכזו כך שלכל אורח יש גישה אליה. כל אורח מחזיק מפתח (סימן לפתיחת השנה החדשה הבאה עלינו לטובה.), כשהוא משקע את המפתח שבידו לתוך הקערה, אז האמא שופכת שמן (סימן לשפע וברכה) על כל הידיים המושטות, (שמחה וצהלה של הילדים) והשמן עובר מהידיים אל אבקת הבסיסה, לקיים מה שנאמר "מנחה בלולה בשמן".

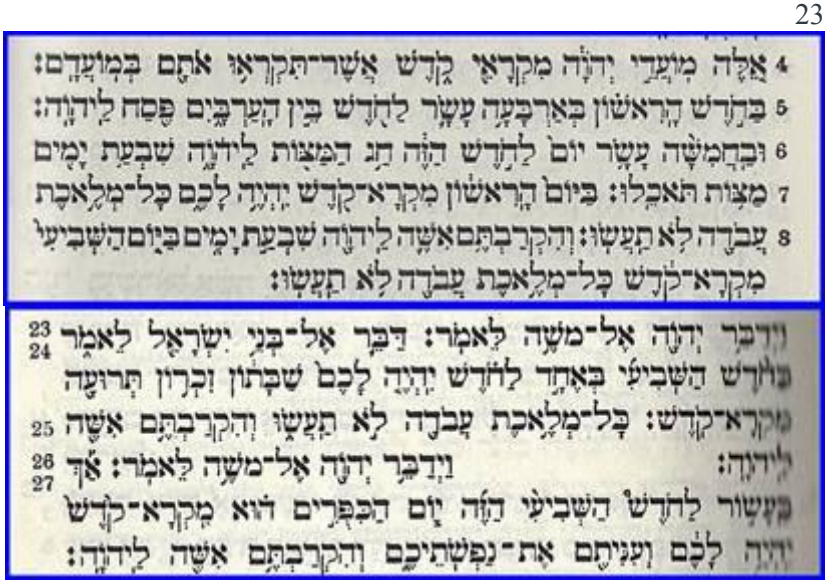

עכשיו האורחים בוחשים בתוך הבלילה ומברכים. "שתיפתח לנו שנה טובה ומתוקה". אזי בא הרגע שציפו לו, "דייג" של כל מיני הפתעות שהסבתה החביאה באבקה. כולם אוכלים מהבלילה, במזלג או באצבעות. הבית מתמלא מצהלות שמחה של הקטנים שאצבעותיהם נוטפות שמן ואף אחד לא דורש מהם להשתמש במזלג.

<u>בסיסה 2</u>

לפני כמה שנים פרסמתי, באתר לשימור מורשת יהדות תוניסיה, "הריסה", כתבה על חג "הבסיסה", שכל המשפחה, ובמיוחד הילדים, מצפים לה מדי שנה.
אגב, מאמר זה תורגם לעוברית ופורסם באתר זה
זה הוא אירוע שמשמח את כל החושים, ואין כמוהו אירוע משפחתי "חילוני" לקבל את האביב ולברך על "ראש השנה התנכי החדש", בראשון לחודש ניסן. זוהי מסורות עתיקה מאוד במשפחה.
https://harissa.com/customs/labsissaavraham.htm
אבל במה שאלות הטרידו אותי לגבי החג הזה:
- מדוע רק יהודי דרום תוניסיה ויהודי לוב היו, למיטב ידיעתי, היחידים שחגגו ביום ראש החודש של ניסן, שמופיע בתנ"ך כראשון החודשים, וכל חג ומועד במשך השנה, מתוארך החל מיום זה ?.
- למה עם ישראל חוגג ראש השנה בחודש תשרי, שלפי המקורות, הוא החודש השביעי של השנה שמתחילה בחודש ניסן ?

להלן כמה פסוקים מהתורה, ספר ויקרא , פרק 23

4 אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם׃
5 בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם פֶּסַח לַיהוָה׃
6 וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמַּצּוֹת לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים
7 מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ׃ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶת
8 עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ׃

23 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ 24 דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה
מִקְרָא־קֹדֶשׁ׃ 25 כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה
לַיהוָה׃ 26 וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ 27 אַךְ
בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה׃

הודות ל- GOOGLE, ניסיתי לבנות השערה המבוססת על עובדות היסטוריות, ויכולה אולי, לענות על 2 השאלות האלה.

הצדוקים שקיימו (מהמאה ה-3 לפנה"ס ועד שנת 37 לספירה), את טקסי הפולחן בבית המקדש וכן את הפיקוד הבכיר של הצבא העברי, כיבדו את הלוח המתואר בתנ"ך.
לאחר חורבן בית המקדש השני, הצדוקים ירדו מהבמה, כאשר איבדו את שתי "המשרות שלהם", לזה חיכו חכמי הפרושים, שהיו גם קודם אהובים יותר בעם

עם עליית הפופולריות שלהם, החלו הפרושים וחכמיהם "עידן חדש". להדגשת השלטונם. הם קבעו לוח שנה ירחי חדש שמתחיל בסתיו, ביום הראשון של חודש תשרי. כך כל תאריכי האירועים של הלוח המקראי הועתקו ל-6 חודשים, אחרי חורש ניסן.
"ראשית השנה" החדשה יהיה מועד חמור יותר ו"יהפוך" ליום בריאת העולם וליום הדין האחרון ויבוטל ייחודו של ראש חודש ניסן.

בלוח שנה מעורב, ירח-שמשי (שישמור על הופעת החגים באותה העונה, לאורך הדורות) יוכנס התיקון של "השנה המעוברת" (רק במאה הרביעית לספירה,). זה יוסיף ללוח הירחי, בכל מחזור של 19 שנים, (המכונה "מחזור קטן"), יהיו 7 שנים מעוברות של 13 חורשים, וכך יתבטל הפרש הימים שבין הלוח הירחי והשמשי

רבן יוחנן בן זכאי, שהיה ממתנגדי הצדוקים, והיה נגד הקנאים שרצו להתנגד ללגיונות הרומאים. הוא רצה להימנע מהגרוע מכל שיבוא עם ניצחון הרומאים. אז הוא עזב את ירושלים בחשאי (כגווייה", נישא על אלונקה) במהלך המצור על העיר ופגש את אספסיאנוס, מנהיג לגיונות הרומאים.
הוא חזה לו את מינויו לקיסר. הוא ביקש ממנו, אם יוכל להקים בעיר יבנה מרכז דתי עם סנהדרין שימשיך לשרת את היהודים לאחר המלחמה.
אספסיאנוס נענה לבקשה, במיוחד מאחר שהיה משוכנע שעם החכמים של יבנה לא תהיה התקוממות של היהודים

המרכז הרוחני החדש יחדש את היחסים עם יהודי התפוצות ויפיץ את לוח השנה הפרושי וינציח את זכר חורבן מקדש ירושלים.

חוקי היהדות היום, הם המשך לזה של הפרושים. יהודים בישראל ובכל הקהילות היהודיות בתפוצות אימצו את לוח הפרושים.
הנחה
הקהילה היהודית של קירנאיקה (לוב של היום) שהכילה כנראה מספר גדול של צדוקים, התרעמה על כך שיום השנה החדשה המקראית, היום הראשון של חודש ניסן, איבד את יחודו בלוח השנה של החכמים, והמשיכה לחגוג אותו, כיום ראש השנה, עד היום.

מאוחר יותר בתחילת המאה ה-2 לספירה, התקוממו קהילות אלו נגד הצורר הרומי, ב"מרד הגולה", שעורר דיכוי רומי עקוב מדם. (הלגיונות של הקיסר הרומי, טראיאנוס), טבחו ביהודים והרסו קהילות שלמות של קפריסין, אלכסנדריה, קירנייקה ואחרות.
הנחה
ניצולים יהודים מקירנאיקה מצאו מקלט בדרום תוניסיה, שהיהודים שלה העריכו את כל מה שמגיע מהתנ"ך, אימצו בשמחה את מה שנותר מלוח השנה המקראי. והם גם חגגו את היום הראשון של החודש הראשון, חודש ניסן, עד היום.

אם הנחות אלה לא נראות ממש סבירות, אשמח לשמוע סיבות משכנעות יותר..

פסח

הכשרת הבית דורשת הרבה עבודה. בתקופה שבין ליל הבסיסה לליל הסדר, לא הייתה נוחה ביותר. את הארוחות קיבלנו ליד מפתן הבית.
כמעט בחוץ כשחג הפסח מתקרב. בתקופה זו יש גם קצת נחת רוח לאמה, והבית היה מתמלא ארומה מהתבלינים החדשים שטחנה כדי להכין המלאי החדש "כשר
לפסח".

לכל משפחה היו שתי מערכות כלי מטבח , אחת רק לתקופת הפסח, השנייה ליתר ימי השנה. כמה ימים לפני ליל הסדר מתקיים טקס החלפת המשמרות של כלי המטבח. שוטפים ואורזים את "החמיס" (החמץ) ומאחסנים אותם. לאחר הכשרת הארונות, מוציאים את הכלים שעמדו ארוזים היטב מחג הפסח הקודם "החליל", (הכשר). אצל הרבה משפחות תוניסאיות, למרות שהיו נמנעים מאכילת מצות לפני ליל הסדר (ע"מ לזכות בברכת שהחיינו),

במסגרת הניקיונות לפסח היו מטפלים גם במיטות ובמזרונים. המיטות היו אז עשויות ברזל והמזרנים היו ממולאים בעשב יבש (קרינו) או בצמר. את המיטות, היה בא האינסטלאטור ושורף בעזרת ברנר את המזיקים ובמיוחד את קיני הפשפשים שהיו בפינות.

את המילוי של מזרן הצמר, שנדחס במשך השנה ממשקל השוכבים עליו, היה צורך לאוורר. לא זוכר איך אווררו את מזרן העשב, אך אני זוכר את זה של הצמר. לאחר שפרמו את הציפית שלו, היה האדם עם "מכונת-מטוטלת", שיש עליה 2 מערכות מסמרי פלדה, האחת על המטוטלת והשנייה על הקשת הקבועה שמתחתיה היו מפרידים, מיישרים ומאווררים את סיבי הצמר שנדחסו.

לאחר האוורור, הציפית מולאה בצמר, נתפרה מחדש בעזרת מחטים ארוכות, למבנה המקורי, וחוברו לה הכפתורים שישמרו על צורתו של המזרן, המוצר שהתקבל היה רך ונעים, כמו חדש.

השוחט, בדרום, היה בא אלינו הביתה, ושוחט את הכבש, ועוזרו היה מפרק אותו כמקובל שם. אני זוכר רק את הטיפול בחלקים המכוסים צמר. את העור היו ממליחים ואחר העבירו אותו טיפול שירכך אותו כך שישמש שטיח לרצפה. את הראש והכרעיים אמה הייתה "שורפת" להם את הצמר על הפרימוס (לא היה גז) ומגרדת את השרוף עד לקבלת העור הנקי. את הזרוע "הימנית קדמית" היו שומרים לסלסלת הסדר. ערבי מידידי המשפחה בא בזמן לקחת את המחצית האחורית של הכבש (המוכאר), זו המכילה את גיד הנשי, שהיה אסור לאכילה אם לא טרחו להוציא ממנו את הגיד הנ"ל (לזכר קרב "האיתנים" שהתנהל בין יעקב אבינו והמלאך.

לפני כעשר שנים, כאן בארץ, הלכתי לקרובת משפחה, באחד המושבים בגליל, בכדי לקנות כבש שם. השוחט, שמשמש בכמה מושבים הגיע אלינו ועשה את עבודתו, והלך. הוא הבטיח לחזור בכדי לטפל, לפי בקשתי, בניקוי החלק האחורי מהגיד המפורסם. בינתיים הקצב המקומי חילק וניסר את הכבש. את החלקים המכוסים צמר השארתי לקרובת המשפחה. השוחט חזר והניתוח להוצאת הגיד ארך יותר משעה. מאוחר יותר נוכחתי שדווקא בשר החלק האחורי הוא באמת החלק הטוב ביותר בבהמה וחבל למכור אותו בזול למישהו אחר.

היום קיימים בכל בית מקררים ומקפיאים, מה עשו אז? במקום מקרר היה רק **כלוב מרשת** (גודלו בערך מטר על מטר וגובה כחצי מטר, קראו לו בשמו הצרפתי **"גארד-מנגיה"** (שומר אוכל). את הכלוב היו תולים בחוץ, בחצר הבית לקירור במשך הלילה. זה היה טוב רק ליום או יומיים.

את חלקי הכבש שנשארו לאחר שני ימי החג, היו חותכים לרצועות, ממליחים ותולים אותן על חבל לייבוש. איזה פלא, הבשר נשמר לא רע, ושימש לחביטה הגבוהה שאימא הכינה ליום שאחרי חג הפסח, יום המימונה, ובכלל בימים שלאחר מכן. מאוחר יותר, עם בוא ארגזי הקרח הייתה התקדמות משמעותית.

הסדר של פסח

נחזור למסורות ליל **הסדר של פסח** לא נתאר מנהגים שמקובלים בכל עדות ישראל. נראה כאן שטקסי החג סובבו בעיקר סביב הדור הצעיר והרצון להשתתפותם הערה, בכול מיני הפעלות. על

מנת להחזיק אותם ערים עד סוף הטקס, הוסיפו אבותינו כל מיני פעילויות למשתתפים, קטנים וגדולים.

ב"שבט" שלנו נהגו לקיים את הכתוב: "כולנו מסובין". פירוש המילה מסובין, לשבת לשלחן כמו אדם חופשי. היות והרומאים היו אדוני העולם, מנהגיהם נראו כשל מנהגי אדם חופשי. הרומאים הסבו לסעוד במה שקראו "תריקלינום" (מכאן אימצנו את המילה טראקלין), חדר של שלושה קירות (תרי), ובכל צד עמדה ספה (או מזרנים). שהאורחים נשכבו עליהם כשהם נשענים על מרפק שמאל. גובה השולחן היה כמובן בהתאם. ולכן הייתה מסורת במשפחה שליל הסדר היו כולם "מסובין כמו הרומאים". אני יודע על לפחות 3 משפחות קרובים, היום בארץ, שמחזיקים יותר מעשרה מזרנים שמשמשים לכך.

משפחות אלה מקיימות עדיין מנהג פחות חביב, שלפי דעתי נשמר מימי שושלת המואחדים או מימי האינקוויזיציה, כשהיהודים נאלצו להמיר את דתם, רובם עשו זאת "כלפי חוץ" והיו מקיימים בסתר, את החגים המשפחתיים. (בספרד הם נקראו מאראנוס = חזירים). לשמירה על סודיות מפני האינקוויזיציה, משפחותינו לא מארחות אף אדם זר, (למרות הכתוב בהגדה (כל דיכפין וכו...). לאחר שכל הנוכחים הגיעו, המסורת חייבה לסגור את הדלתות, במשך כל הלילה, ועד למחרת, אף אורח לא יכול לעזוב את ביתו של המארח. אני חושב שמנהג זה נועד, אז, לא לעורר כל חשד אצל מלשינים. כמו כן היה אסור לנו לאכול "מצה שמורה" שקנייתה (בשוק) הייתה חושפת את יהדותם.

לאמי, לאחר שהתאלמנה היה מותר לבטל מנהגים שלא נראו לה. היא ביטלה חלק גדול מאלה המגבילים, ושמרה את המסורות היפות המתוארות כאן. אך עד היום אנו לא נוגעים ב-מצה שמורה.

היום אנו מארחים כל שנה, ידידים מעדות שונות, בכל ליל סדר אצלנו, והם לא חייבים להישאר לישון במקום.

הדבר המרשים ביותר על שלחן הסדר הוא "ה**-סיסטו**" הסלסלה הגדולה שצריכה להכיל את הזרוע השלמה של הכבש, 3 המצות, המרור, החרוסת וכל המצרכים של הסדר. הסלסלה כוסתה במפה גדולה ורקומה.

ההגדה התוניסאית מוסיפה את הפסוק שמתחיל במילה **"אתמול..."**

ממתי הפסוק, ומי הם המחברים? ולמה המשכנו לשמור גם את כל הפסקה "הא לחמא עניא...?" האם בגלויות אחרות היה קיים גם "אתמול" שהוחלף ב"הא לחמא..." ? או להיפך, מתי יהודי איפריקיה הוסיפו את "אתמול"?

אפשר לשאול אחרת. האם הפסוק "אתמול" לא קדם ל"הא לחמא.."? אם כן אז ניתן להניח שהמתיישבים היהודים הראשונים באיפריקיא קיבלו גם את הפסוק החדש "הא לחמא..." כתוספת ולא במקום "אתמול".

הסוגיה עניינה אותי וניסיתי לחשוב על השערות לשאלות הנ"ל.

במשך הזמן הוכנסו מספר שינויים אחרים שמפריעים לעיתים לעקוב אחרי האורח התורן במשפחה שמשתתף בקריאה, במיוחד כשיש הגדות מהוצאות שונות.

בעוד שבכל ההגדות האחרות (אלה שאני מכיר) כתוב "השתא הכא עבדי... " באגדה שלנו כתוב "היום כאן, לשנה..." ללא הזכרת העבדות המופיעה אחרי "אתמול", (בעבר הרחוק)

מה שעשוי לחזק את התאוריה של הגעתם של יהודים לתוניסיה, לפני בית שני, והקטע "אתמול" היה היחיד אז. תחת האימפריה הרומית, היהודים שחיו את העבדות הוסיפו "השתא הכא עבדי".

כשמגיעים לסעיף "יחץ" מכינים ממפיות השולחן מעין צרור, אחד לכל ילד. שמים בתוכו חצי מצה ואומרים לו לשאת הצרור על הכתף, כמו שאבותינו החזיקו את בצקם בצאתם ממצריים. כמובן

שהילדים היו כבר מוכנים, למדו היטב את תפקידם וציפו לזה, כי פה הם יגלו כל מה שלמדו על יציאת מצרים. הם יוצאים מהחדר וחוזרים אחרי כמה שניות. ואז המבוגרים מתחילים להמטיר עליהם שאלות. הילדים צריכים לשחק את תפקיד העבד היהודי ואת יציאתו ממצרים: "מי הוא? מה יש בצרור שהוא נושא? מאיין הוא בא ולאן הוא הולך? וכו.. וכך בתשובותיהם הם שמחים לספר על העבדות, יציאת מצריים ועד למעמד הר סיני.

בעת קריאת הפרק **<u>אתמול...</u>** אחד האורחים מרים את הסלסלה ומסובב אותה מעל לראשי האורחים ומנחית אותה מידי פעם על ראשו של אורח אחר, דבר שמעורר התפרצויות של הקטנים.

ההגדה התוניסאית מודפסת, כמו בהרבה ארצות בגולה, בכמה שפות. בכדי שבליל הסדר השני יקראו אותה גם בעברית וגם בשפה המקומית המובנת לכל הנוכחים: בתוניסיה, הוסיפו התרגומים בשפות: יהודית-ערבית וצרפתית.

<u>מה נשתנה</u>

אצלנו בבית, חשבו דווקא שההורים הם שצריכים לשאול את הילדים השאלות של "מה נשתנה", אמנם הילדים עקבו אחרי כל הפעולות וההכנות לחג הפסח, ואם היו להם שאלות, על אכילת מצה או מרור, הם כבר קיבלו עליהן תשובה כמה ימים קודם. על שאלות "הטבילה בחומץ" ועל "יושבין או מסובין", לא היה שום רמז שיכול להוביל אותם לשאלות אלה, מתוך הסבריו של אבא והלימוד של הרב ב-כותאב (שקיימו את מצוות "והגדת לבנך...."), הם יכולים לענות על השאלות של ראש המשפחה כי בהיפוך התפקידים, הילדים, שלמדו היטב, הם שצריכים לדעת את התשובות.

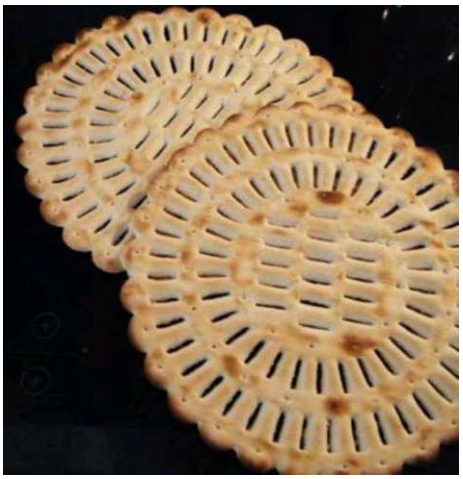

סיבוב■ "ההנפות"

מלבד השירים, אפילו כאלה שהילדים מביאים מבית הספר ומכלי התקשורת, יש במסורת קטעים נוספים המשמשים כ-אתנחתא ברציפות הקריאה של פרקי ההגדה, ע'^ האורחים, זהו קטע שבו מנהל הטקס מוציא מרכיב מסוים מתוך הסלסלה, בדיוק לפני הקראת הפרק של ההגדה שבו יוזכר המרכיב. זה כנראה נעשה בגלל התוספת "זה" או "זו" אחרי אזכור המרכיב ...מצה...מרור...זרוע.. כנראה שאבותינו הוציאו את הדבר מהסלסלה והצביעו עליו באומרם למשל "מצה זו.." וכו..

פעולה זו כמו הפרק "אתמול.." ואחרות, מעידות שוב על מסורות מהימים שהיהודים הגיעו ל-איפריקיה באוניות פניקיות.

למשל לפני הפרק **"מצה זו..."**, הוא ישלוף, ויניף, את המצה (סמל לבצק שלא החמיץ) אל על, לפני האורחים, ויכריז בקול רם **"מצה זו** שאנו אוכלים". מאוחר יותר רצו כנראה לשתף את כל האורחים והמצה עוברת לכולם, מאחד לשני ומונפת אל על עם ההכרזה "מצה זו..". לאחר מכן המצה חוזרת לסלסלה

מצה זו שאכלנו בטוניס (מלבד זו שאמה אפתה ב-טאבו!)

וממשיכים בקריאה בהגדה עד שמגיעים לפסוק **"מרור זה..."** (סמל ל- וימררו את חייהם) כאן שולפים את החסה מהסלסלה וכמו עם המצה מניפים ואומרים "מרור **זה...**", לאחר ההקפה החסה חוזרת לסלסלה.

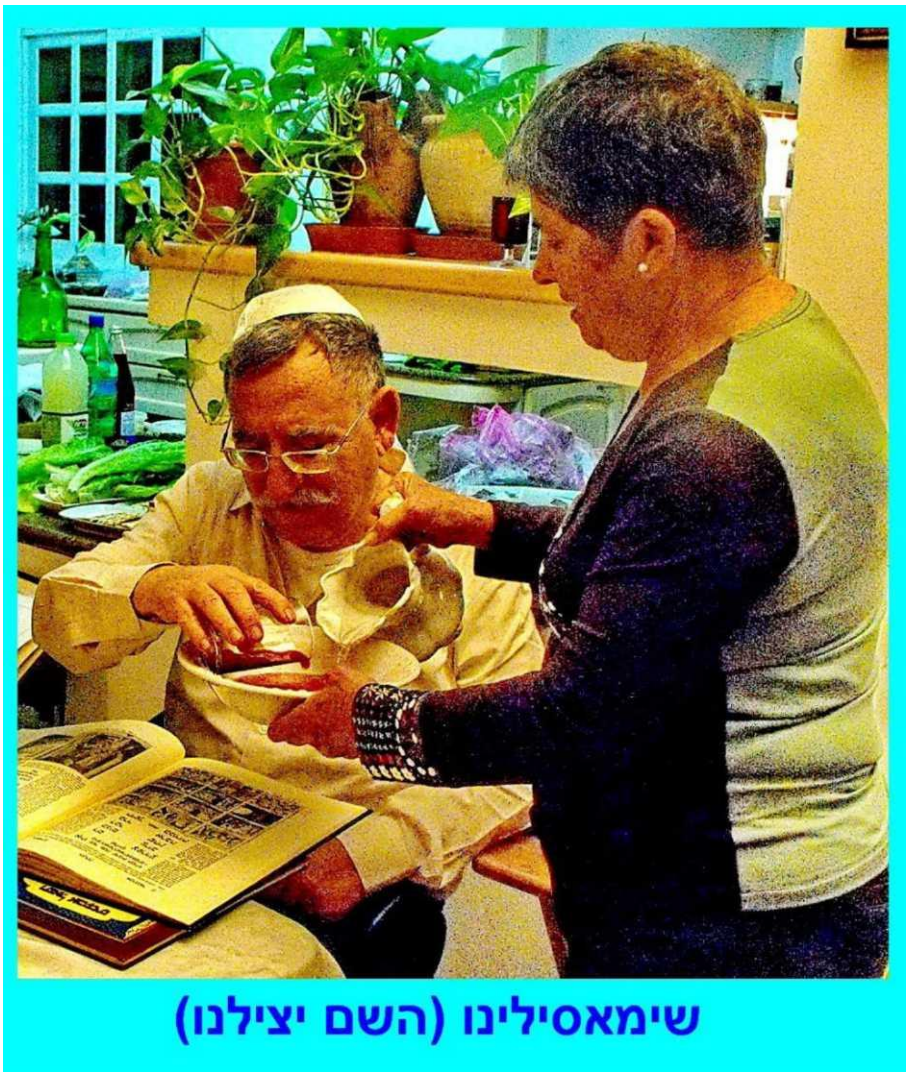

עד שבקריאת ההגדה מגיעים לפסוק של **הזרוע** (סמל לקורבן ול-יד אלוהים). כאן ראש הטקס שולף את הזרוע, מניף אותה אל על ומכריז **"ובזרוע נטויה rr** החרב", גם היא מקיפה את כל השולחן. פרק זה הוא המושך יותר תשומת הלב של כולם בגלל גודלה ומשקלה של זרוע (זרוע שלמה של הכבש שנצלתה קודם בתנור). הקטנים זקוקים לפעמים לעזרת מבוגר בעת הנפתה.

ובזרוע נטויה זו החרב

בעת הפרק על **עשרת המכות**, האורחים עונים **"שמסילינו"** עיוות של "השם יצילנו" אחרי הקראת כל מכה ממכות מצריים, וראש הטקס שופך לתוך קערה, מעט מכוס יין הנושא סמלית את המכה, ומישהו אחר שופך אחריו מים, כנראה ל"דילול עוצמת הקללה". את תוכן הקערה שופכים בשירותים ושוטפים הכול.

טקס **<u>גניבת האפיקומן</u> לא היה קיים** אצלנו. לפי הדרישה של האורחים הצעירים, אימצנו מנהג זה יחד עם מנהגים "מקומיים" אחרים, וצירפנו אותם למסורת שלנו. המתח של החיפוש, צהלות השמחה של גילוי "המחבוא" והציפיה למתנות הוסיפו שמחה רבה לטקס. נוסף לכך זה נתן לילדים את תחושת השייכות למנהגי הארץ והשבט, כשהם נהנים מכל העולמות..

<u>המימונה</u>

בערב יציאת חג הפסח היו הערבים עומדים ליד בית הכנסת ומכרו (בהקפה) ענפים של עץ מישמש הנושאים כמה פרות ירוקים, לאיחולי שנה הבאה, שנה ירוקה יותר, "עאם אכר אכדאר ואכדאר". בבירה נהגו קצת אחרת, היו שמים על הדלת ובכמה מקומות אחרים, עלים ירוקים של חסה ומאחלים לשנה הבאה שתהיה יותר ירוקה.

המימונה התוניסאית הייתה משפחתית. המאכל העיקרי הוא "עזה" (החביתה) הגדולה העשויה מבשר הכבש שנשמר כבשר יבש ומומלח, הקאדיד. חביתה ענקית שכולה כולסטרול מהשמן, הבצים ושומן בשר הכבש.

אני זוכר שבבירה תוניס, נסענו לפרדסים של אל-אריאנה לחוג את בוא האביב.

<u>רב■ מאיר ורב■ שמעון!</u>

שניהם מתלמידיו של רבי עקיבא. חיו בתקופת בר-כוכבא, והשתתפו במרד נגד האימפריה הרומית, תחת הקיסר אדריאנוס.

את רבי מאיר זכרתי במיוחד כשאימי "ביקשה את עזרתו" כל פעם שהייתה בצרה או שאחד מהילדים נפל או נפגע קלות. את רבי שמעון כולנו היכרנו ככותב הזוהר ומתוך השיר "בר יוחאי" המושר כמעט בכל הזדמנות.

בכל אחת מההילולות הדליקו מנורות רגל, הפעם עם נרות שעווה, ולא שמן. את הילולת רבי מאיר חוגגים ב- "ד באייר וזו של רבי שמעון, 4 ימים לאחר מכן (ב-ל"ג בעומר). נהוג לעלות לרגל ל**-גריבה** של גירבה ביום זה. בארץ, שניהם קבורים במרחק אווירי שלא עולה על 25 ק"מ. רבי שמעון ב-מירון ורבי מאיר בטבריה הצעירה.

רבי מאיר תרם לנו את החודש ה-13, הדר-ב,, ע"מ להביא ללוח השנה את העונות והחגים השונים בערך בתקופה שלהם, בכול שנה

<u>חג השבועות</u>

חג זה לא היה קשור למנהגי אכילת מוצרי חלב כנוהג היום בארץ, לעומת זאת, במיוחד בדרום, אני זוכר מנהגים הקשורים **ברות המואבייה ובקוצרים** שעבדו בשדותיו של בועז. נושאים אחרים היו מעמד הר סיני. **לוחות הברית והבאת הביכורים.**

העובדים שעזרו בקציר השדות של מישהו אחר, לא כולם חזרו בערב לבתיהם, לפני סיום כל המשימה. הם היו אוכלים וישנים בשדה. מזונם כלל בעיקר גרעיני דגנים מהשדה שהיו קולים אותם על גחלים במקום.

במגילת רות, פרק ב (יד) אומר בעז לרות המואבייה **"לעת האכל גשי הלם ואכלת מן הלחם וטבלת סתף בחמץ ותשב מצד הקוצרים_ו:צבט דיה ?;לי֫ם ותאכל ותששבע ותותר:"** הקלי מוזכר שוב בתנ"ך כשנכדה של רות, ישי, שולח את בנו דוד להביא לאחיו **קליאה** . "ויאמר ישי לדוד בנו: קח נא לאחיך איפת **הקליא** הזה ועשרה לחם הזה והרץ המחנה לאחיך" (שמואל א' "ז, יז).

לכבודם של רות המואבייה, ושל הנין שלה, המלך דויד, קיימת בחג השבועות, מסורת אצל יהדות דרום תוניסיה של אכילת **הקלייה.** שהיא תערובת של גרעינים, של דגנים שונים, שהיו קלויים, .,

הגרגרים ומתקן הקליה נעם **המכסה פתוח)**

מעמד הר סיני והבאת הביכורים לא יכולים היו לעבור מבלי להפוך לאירוע חשוב בחינוכו של הדור הצעיר. לכן בחג מתן תורה וחג הביכורים, האמה הכינה עוגיות בעלות צורות שונות המזכירות את החג: סל עם הביכורים, לוחות הברית , הסולם ששימש את משה לעלות להר סיני וכד...

עוגיות מעמד הר סיני

שיטה מתוקה ללמד את הילדים על מעמד הר סיני והבאת הביכורים לבית המקדש באחד משלושת הרגלים,

היום אני ממשיך במסורת זו ומכין לכל אחד מנכדיי כשבע עוגיות שונות.

ראה: http://www.harissa.com/coutumes/traditionsdeshavuoth.htm

<u>התוניסאי והחלב</u>

תמיד תהיתי למה בתוניסיה היה אחוז גדול של יהודים שלא אהבו מוצרי חלב, בעיקר גבינות, למרות שכמעט כולם שתו חלב?

התשובה הראשונה שעולה בראשי היא שכללי הכשרות המחייבים הפרדה מוחלטת של הכלים ששמשו לבשר, מאלה ל- חלב, היו יקרים. בבית היו בקושי סיר להרתחת החלב שני ספלים וכפית..

תשובתה של אמי הפתיעה אותי קצת, אף שהיא מבוססת גם על כשרות. כל מוצרי החלב הוכנו באופן מסורתי, על ידי השכנים הבדואים שלהם, היהודים ידעו כי הכלי העיקרי ששימש להכנת חמאה וגבינה היה נאד מעור עזים.

כמו כן אמרו שכדי להאיץ את תהליך קרישת חלב, היו מוסיפים חתיכה קטנה של שומן מן החי. החך שלנו שלא

היה רגיל, מתקופת ילדותנו, לחמאה ולגבינה, מתקשה לקבל את הטעמים החדשים.

<u>תשעה באב, "אגאיין" בשפה של היהודים שם</u>

בסביבות יום ה- 9 באב, אבי היה מספר לנו מסיפורי האינקוויזיציה עם הפשעים שלה ואת סיפור המלכים הקתוליים של ספרד. הוא גם סיפר לנו את הסיפור של חנה ו-7 בניה. כל הסיפורים האלה התערבבו בראשי עם אלה של רומא, טיטוס (בנו של אספסיאנוס) ואחרים שהיו כולם צאצאי עמלק.

אבי היה ישן מחוץ לחדר על מחצלת, אבן שימשה אותו בתור כרית.

הוא שנא את רומא. גם היום, אני זוכר שפעם, מול מפה של ארצות הים התיכון, הוא אמר לי כשהצביע על הערים רומא וירושלים, הוא אמר "ירושלים תיבנה רק לאחר חורבנה של רומא". אולי למזלו, הוא לא ראה את המטבע הזה מימי רומה, הנושא ארץ-יהודה השבויה ואת דיוקנו של אביו של מחריב וירושלים.

<u>ראש השנה</u>

ראינו מקודם, בפרק על "הבסיסה" שבתורה חודש תשרי הוא החודש השביעי, אך בלוח העברי הוא דווקא החודש הראשון, ראש חודש תשרי הוא ראש השנה העברי.

כמו בכל תרבויות העולם גם ביהדות, בחג זה מרבים האיחולים והברכות ההדדיים. ברכות שמוסדו ע"י מאכלים בעלי סמליות, שיוגשו "בסדר ראש השנה", הטקס מתקיים לפני ארוחת הערב של החג.

בעדות אחרות, במספר המאכלים, הסמליות מצטמצמת לסוג אחד או שניים, יהדות תוניסיה הוסיפה מאכלים אחדים, מתוך מה שנאמר בערבית יהודית "אלי יג'יד, יג'יד פי רזקו" (המוסיף, יוסיפו לו בהונו)

<u>סדר ראש השנה</u>

בסדר של ראש השנה, הסוגים של הברכות נבחרו לפי הצליל או המובן של שם המאכל עצמו, בעברית, ערבית או ארמית.

בראש השנה, "המלחייה המכילה מלח, כל השנה, לברכת "המוציא לחם מן הארץ",, תמולא, ב-סוכר.

אם סדר המאכלים המקובל הינו: פרי העץ, פרי האדמה וכו..יש כאלה שהיו מחלקים אותם לקבוצות של מטרת הברכה.

- <u>איחולי שנה טובה ומתוקה</u>
- "...שתהיה שנה מתוקה כ...". (תפוח, דבש, דבלה, ריבת חבושים)

שנה טובה ומתוקה

- <u>קריאה לחסדי שמים</u>
- "שירבו זכויותינו כ .." (סומסום, רימונים, זיתים)
- הדלעת (בערבית, קרע) " ...שתקרע רוע גזר דינינו..."

בקשה לחסדי אל

- <u>תפילה לגזרות רעות על שונאינו</u>
- כרישה (בערבית כוראת) "שיכרתו אויבנו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו"
- עלה סלק, "שיסתלקו אויבנו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו"
- תמרים, "שייתמו אויבנו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו"

- פולים "שיפלו אויבנו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו"

- איחולים אחרים.
- לב, "שתפתח ליבינו בתורה"
- ראות, "שתהיה השנה קלה כריאה"
- ראש, "שנהיה לראש ולא לזנב"

הזערור

פרי שראיתי לראשונה, בעיר תוניס, שמו במשנה "העוזרר". זהו תפוח קטן ממדים. מאמינים שאבותינו אמרו שזהו בעצם התפוח המקורי מ-התנ"ך, זה של חוה והנחש, זה של שיר השירים והיחידי שידעו אבותיהם, עד ש-אלכסנדר הגדול הביא לארצנו, מיבשת אסיה הרחוקה, את התפוח

שאנו מכירים היום. לכן מברכים היום גם על התפוח העתיק וגם על החדש. נתן לשער שכמו בפסוק "אתמול" שבפתיחת ההגדה, אבותינו שמרו גם את הזערור שהיה התפוח מלפני בואם לתוניסיה. היום בארץ קשה להשיג פרי זה, אך נאמר לי שקל יותר להשיגו ב-פאריס.

(העתרר) הזערור, התפוח המקור■ ?

לאחר הקידוש, ראש השולחן מתחיל לטעום אחד המצרכים ומחכה עד שכל האורחים יקבלו ויברכו עליו, לאחר מכן עובר למנה הבאה.

<u>כיפור</u>

המנהגים של יום כיפור הזכורים לי באים גם מילדותי בדרום וגם אחר כך בבירה תוניס.

בגאבס אבי היה קונה את עופות הכפרה יום לפני ערב יום כיפור. השוחט היה בא אלינו הביתה, למחרת בבוקר מוקדם. היו מעירים את כולם לטקס הכפרות, ואמה הייתה מתחילה במלאכת המריטה וההכנות. היא הייתה שמה בצד לארוחת הצהרים, שני חלקים מיוחדים מהעוף: **הכרבולת** לבנים (שיהיו לראש) **והכנפיים** לבנות ("שיעופו" מהבית).

לפני הצהרים הלכתי עם אבי לבית הכנסת, שם עבר את טקס **"המלקות"** שהתקיים בעזרה, מחוץ לאולם התפילה. שם עמד איש גדול ליד סולם כפול. אבי עמד עם הפנים לשלבי הסולם ושם את ידיו על העליונים. האיש הניח על זרועותיו חבל (כאילו, קשר אותו), הפשיט את חולצתו מגבו, הרטיב לו את הגב והתחיל "להצליף" עם מכשיר שמדמה את השוט. כל הצלפה לוותה במילה מפרק שהכרתי מתפילת ערבית "והוא רחום יכפר עוון וכו.." למרות שידעתי שהכול זה "ב-כאילו", שנאתי את האיש שהשפיל כך את אבי.

המלקות של ערב יום כיפור

אחרי הצהריים חזרנו לבית הכנסת וניגשנו למקום בו אבי יושב כול יום שבת וחג, ושמנו על מדף קטן שהיה מחובר לקיר, את ה "קאנדילים" (נרות השמן) שאבי מילא, בשמן ובמים (כמספר הבנים זכרים במשפחה), התקין את הפתילות, הדליק את הנרות וחזרנו הביתה לאכול את הארוחה המפסקת.

בשביל הילדים הדבר המאפיין את יום הכיפורים היה **"המגימוע"**, תשלובת של ביצה הכלואה בתוך לחמנייה ע"י רצועות בצק, והכל אפוי ביחד. לאלה מאתנו שלא צמו, זו הייתה הארוחה היחידה באותו יום הצום. מסורת זו ממשיכה עד היום, והנכדים קוראים לתשלובת זו **"ביצה-בקן"**, לא מוכנים לוותר עליה, והגדולים בניהם אוכלים אותה אחרי הצום.

מאוחר יותר, בבירה תוניס, כמו כל הנערים הכנתי את **"החבוש החום".** כבר לאחר ראש השנה הינו בוחרם את החבוש הכי יפה, בלי פגם וחלק כמו תפוח. היינו מפזרים אבקה של גרגרי ציפורן על בד גדול מספיק בכדי שיעטוף את כל החבוש שלנו. מרטיבים בכמה טיפות מים בכדי להספיג את האבקה בבד וסוגרים אותו על החבוש כך שלא יישאר שום מקום שלא יבוא במגע עם אבקת הציפורן הלחה. בערב החג פותחים את החבילה והתוצאה: חבוש בצבע חום קהה, עם ריח נפלא של ציפורן שישמש להקלה ביום הצום. יש הממלאים את השקע של הגבעול באבקת טבק הרחה "הנפפה" להגברת הריח המרגיע.

החלק המרגש ביותר ביום זה, לפי דעתי, לכל הגילים, הוא בעת "תפילת הנעילה וברכת הכוהנים"

מנגינת הנעילה הבלתי נשכחת והתגודדות כל המשפחה תחת טליתו של האבא בזמן ברכת הכוהנים כשגם הנשים מורשות להצטרף לגברים, למרות מחאתם של מנהיגי דת שלא הסכימו למסורת זו, ודרשו לאסור את כניסתן.

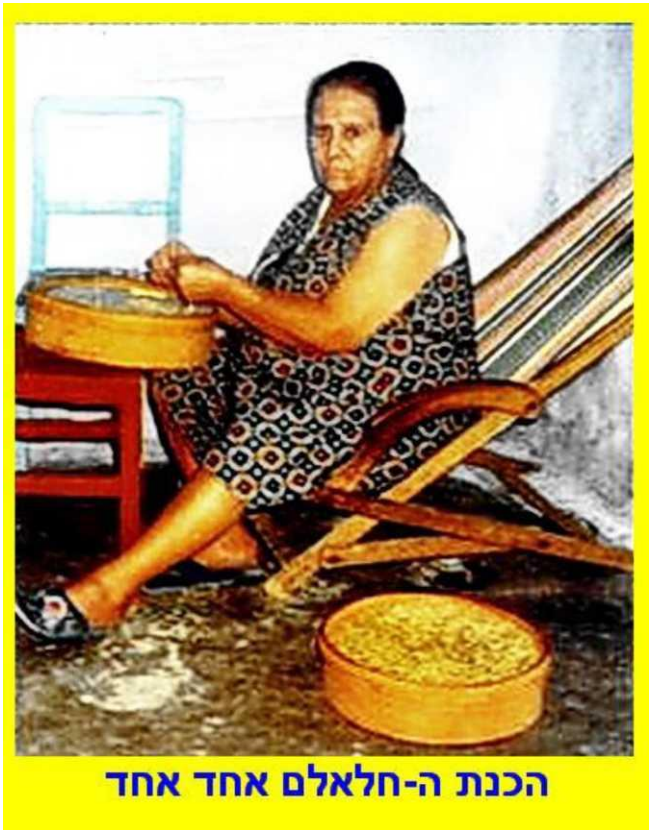
עם שמיעת תקיעות השופר הראשונות, הנשים מיהרו לשוב הביתה, לחמם את האוכל המכיל את ה**"חלאלם** (מה שקראו בארץ, בשנות ה- 50, אורז בן-גוריון) **והדגיאגיה מאחסייה** (עוף ממולא כל טוב) בתוך סיר ה**"ברודו",** (המרק שבו הוכן העוף הממולא),

עד שמגיעים הגברים היא מכינה את השולחן החגיגי לסיומו המתוק של הצום עם עונת ה"בולו", ריבת החבושים, והמיצים של הלימונדה ושל ה-רוזאטה, (מיץ השקדים.)

בגמר תפילת יום הכיפורים, בדרך הביתה עמדו ערבים, בפינה של הרחובות סידי מרדום וסידי בו-חדיד, ומכרו **כפות תמר** לקיים מסורת של תקיעת מסמר ראשון של הסוכה, מיד אחרי יום כיפור.

פתיתי ה-חלאלם היו נעשים אחד אחד ביד, ומונחים על רשת הנפה, לייבוש עד לבישול, במרק העוף. עבודה קשה זו גרמה לכך שחברים שאני מכיר, הפסיקו לאכול מהם בטענה שלא יוכלו לאכל בכף אחת, מה שאימה שלהם טרחה להכין במשך דקות רבות.

<u>סוכות</u>

בגאבס, כיאה לנווה מדבר, כל הסוכה הייתה בנויה מכפות תמר. מלבד הקישוטים המקובלים של מגזרי נייר, וגם נרות שמן (קאנדיל) כוסות זכוכית שהיו תלויים מתקרת הסוכה בעזרת חוטי ברזל.

בפינה אחת של הסוכה היה הכיסא אושפיזין של אליהו הנביא, תלוי גבוה, מעליו מונחים טלית וספרי קודש. כמו בכוס אליהו ובכיסא המשמש לטקס ברית המילה, גם במקרה של הסוכה, זה בא להזמין את הנביא אליהו כ-אושפיזין ולהראות שעם ישראל "לא עזב את בריתו עם האל" כפי שטען הנביא בהר סיני, וממשיך לקיים את מצוות "להשיב בסוכה".

ערב **"הושענה רבה"** היינו ערים כל הלילה ונהנים מקפה ועוגות. ובבוקר היינו לוקחים ענפים של "ערבה" הביתה, "לחבוט" באלה שנשארו בבית. מקור מנהג זה במצוות "חיבוט" הערבה בבית המקדש.

ביום שמחת תורה, קוראים בתורה את הפרשה האחרונה הנמצאת בסוף הגליל של ה"ספר", וכל הילדים שעדיין לא עשו "בר-מצווה", היו עולים לתורה לקרוא 3 מפסוקי הברכות של משה לשבטי ישראל. היות ולא ידענו אילו פסוקים יפלו בחלקינו, הרבי בכותאב, היה דורש מאתנו ללמוד בעל פה, את כל פרק הברכות עם הטעמים.

כדי שלא ״ווצר נתק בקריאת התורה, היו קוראים באותו יום גם את הפרשה הראשונה מספר בראשית, לכן היו מוציאים שני ספרי תורה.

האיש שזכה לעלות לתורה בקריאת הפרק האחרון, פרשת הברכות של משה, נקרא **"חתן תורה"** וזה שעלה להתחיל מההתחלה את פרשת בראשית, נקרא **"חתן בראשית".** המנהג היה ששני "חתנים" אלה היו מזמינים את הקהל לסעודת שמחה, בביתם.

מנהג ההקפות בשמחת תורה קיים בכל עדות ישראל.

ממנהגי תוניסיה, הנשים עמדו לא הרחק מהגברים הרוקדים והיו מרססות בשמים שונים על הספרים ועל קהל הגברים שנשאו אותם ורוקדים.

<u>סק0 "קיימאן א-0ספרים"</u>

בסיום ההקפות, ספרי התורה לא הוחזרו להיכלות. הם הוצבו על שלחנות ארוכים מצופי שטיחים בקרבת ההיכלות במשך כמה שבועות, הימצאותם מחוץ להיכל השראתה בבית הכנסת אווירה של "פתיחת ההיכל" במשך כל התפילה ולא רק למספר דקות. הקהל כיבד באופן מיוחד את נוכחות ספרי התורה בקרבם, במשך כמה שבועות. עד להחזרתם להיכלות, היו מעלים אחד מהספרים לצורך קריאת הפרשה של השבוע, מתוך שורת הספרים שבחוץ.

בבוא השבת שבה **מוחזרים הספרים להיכלות,** מתקיים טקס "קאיימן א-ספרים" וריקודים כמעט כמו ביום שמחת תורה, בהשתתפות כול קהל המתפללים.

<u>ספר תורה וסופר 0ת"ם</u>

אני לא יודע כמה מהפרטים שיתוארו כאן הם ייחודיים ליהדות תוניס אך היות ובארץ זכיתי להכיר מקרוב **סופר סת"ם,** רב בוגר הישיבה שליד בית הכנסת הגדול של תוניס, איש רב מעלות שהסכים לגלות לי חלק מהתעסוקה והאהבה שלו.

המגילה, גליל התורה התוניסאי, כמנהג הספרדים, מותקן בתוך **"נרתיק"** גלילי המחולק לאורכו, לשני חצאים, המחוברים ביניהם בצירים. בכל חצי גליל נמצא מוט הנקרא **"עץ החיים"** המוט בולט בחלקו העליון של הנרתיק על מנת לקבל את **הרימונים,** מפירטי היודאיקה היפים של קהילות ספרד.

על כול מוט, קושרים קצה אחד של המגילה, בעזרת גידים ומלפפים עליו את כול המגילה. הנרתיק מכוסה בד רקום או בפירטי יודאיקה מכסף

כמה פרטים שלמדתי על כתיבת **ספר התורה**

הכתיבה מבוצעת ע"י מכשיר כתיבה העשוי מקנה סוף ואת הדיו מכין הסופר בעצמו לפי הוראות. לסופר, ספר מודפס המראה בדיוק את מיקום כל מילה בתוך השורה ואיך לכתוב פרקים מיוחדים כמו "שירת משה" או "עשרת הדיברות". אם נשאר מקום בשורה אך לא מספיק לכתוב כל המילה הבאה, יש להאריך את האות האחרונה של המילה האחרונה ולמלא את השורה עד הקצה.

בניגוד לכתיבה שלנו, האותיות אינן יושבות על "קו" אלא תלויות מתחת ל"קו" כמעט בלתי נראה, כמו על חבל כביסה.

המגילה עשויה מיריעות עור מיוחד המחוברות בניהן בעזרת תפירה מגידים של בהמה כשרה.

כל יריעה מכילה בין 3 ל-5 עמודות טקסט. כל עמודה מכילה 42 שורות. סה"כ 245 עמודות המכילות 332000 אותיות, כולן כתובות בהקפדה רבה שלא תיווצר נגיעה ביו שתי אותיות ושלא יהיה שום פגם בכתיבתן. הפגם הקטן ביותר עלול לפסול את המגילה עד לביצוע התיקון הנדרש. בימינו קיימת, בנוסף לבדיקה הוויזואלית, בדיקה משלימה העושה שימוש במחשב.

סופר סת"ם באמצע כתיבת עשרת הדיברות

יריעת קלף (לא גמורה) של ספר תורה
(ספר שמות, מפסוק 7 פרק 19, עד פסוק 20 פרק 24)

שני אירועים חשובים חוגגים יהודי תוניסיה **<u>בראש חודש טבת:</u> והעלייה לרגל ל-מערבי, וראש חודש לאבנאת**

<u>א-סאייד אל מערבי</u>

<u>עליה לרגל לקבר (ה-זיארה) של המקובל א-סאייד אל מערבי ב-אל חאממה</u>

ישנם בקהילה חלקים שאינם מקיימים תרי"ג מצוות, אך לא יוותרו על טקס הביקור לקברי צדיקים, המהווה חלק מזהותם.

עם הנדידה לאירופה, הקהילה לא תשכח טקסים אלה. יחד עם הגעגועים לארץ הולדתם, וחדוות הפגישות המשפחתיות, חלק גדול מהם ימצא עצמו חוזר למסורות אבותיו, עם או בלי האמונה הדתית, כי האמונה לא לגמרי בשליטתנו, תהליכים אינטלקטואלים שאנו עוברים, מביאים אותנו למסקנה זו או אחרת. לעומת זאת, קיום מנהג נעשה מרצון, מתוך הזדהות עם קהילה, אי עשייתו מתוך אילוצים חיצוניים אינה גוררת אחריה, כמו אי קיום מצווה, חשש מ"ענישה." מנהגים מקנים לנו מרכיב זהות חשוב גם אם אין אנו מקיימים את כל חוקי ההלכה.

במאמר על "העלייה לרגל של התוניסאים לסאייד אל מערבי, בעיר סארסל" (SARCELLES) ליד פאריס, (כתבתי עליה לרגל ולא לקבר, כי עצמותיו של הצדיק נמצאים באל חאמה בדרום תוניסיה), מנתחת

<u>לאורנס פודסלבר</u>, במאמר (בחוברת של המדעים החברתיים-אנתרופולוגיים, מ-2001,) את הגורמים החברתיים-קהילתיים ל"זיארה."

היא מדברת על "ההתנשאות של חלק מהאינטלקטואליים "המשוחררים", וגם של כמה תלמידי חכמים שלנו, השוללים מסורות עממיות כמו עלייה לרגל לקברי צדיקים (הזיארה.) אלה, רואים בהם אמונות תפלות והאחרים, רואים בהם מנהגי עבודה זרה. לעומתם, היא רואה בהם את ההנאה של
"להיות ביחד", שחשיבותה נראית לה לא קטנה מהאספקט הדתי..... העתקת המנהג לצרפת או לרמלה בישראל, לאחר יציאת-תוניסיה, היא סוג של הכרזה על "זהותם" של יהודים תוניסאים..... ע'^ העמדת ״חודם התרבותי, עם "הזיארה", הם יוצרים שילוב של המרכיב הדתי עם המרכיב האתני."

לצערי המאמר הורד מהרשת והקישור אינו מעלה אותו, אך אולי ניתן להגיע אליו דרך:

<u>• Le pelerinage tunisien de Sarcelles, Socio-Anthropologie, "revue interdisciplinaire de sciences sociales", n° 10, 2e semestre 2001, Paris, p. 33-44</u>

עבור ילד שגדל בדרום טוניסיה, "הסאייד אל המערבי" היה נוכח בכל מקום. העיירה אל חאממה הייתה כ-30 ק"מ מערבית לעירי גאבס. והיינו מגיעים לשם לעיתים קרובות, גם מחוץ לימי הזיארה שנחוגו בחנוכה, בראש חודש טבת. היו לנו קרובי משפחה שם, והיינו מגיעים שם לביקור ולטבול במעיינות המים החמים. אנשים היו נשבעים גם "ב-סאייד", וילדים נקראו בשם "מערבי". אפילו הערבים כיבדו את הרב המקובל וקיבלו בעיין יפה את עולי הרגל הרבים שהיו מגיעים, במיוחד שבתקופה ההיא פרחו עסקי המסחר שלהם. פרט אישי קטן, נולדתי ביום העלייה לרגל, בראש חודש טבת, אבי היה לוקח אותי כל שנה לשם.

אני זוכר **שהמים החמים** זרמו בתעלות פתוחות, ברחובות ומידי פעם הותקנו מעין בריכות קטנות לא מקורות שהאנשים היו מתרחצים בהן, עוד מימי הרומאים. המים היו חמים מאוד והיינו נעים באיטיות ע"מ להקטין את אפקט החום. בביקורי שם בשנות ה-90 ,ראיתי שנבנו בתי מלון חדשים והמים החמים תועלו לבתי המרחץ שלהם.

הקבר של הרב היה, לפי בקשתו, גל גדול של אבנים, שעליו הקימו מאוחר יותר מעין מאוזולאום. הקבר היה באמצע חצר גדולה מוקפת חומה עם דלת רחבת ידיים שהמפתחות שלה היום נמצאים במשמרת אצל ערבי שגר בקרבת מקום. לתוך החומה היה, (אם אני זוכר) ספסל על כל ההיקף שלה. הוא שימש למנוחה ולסוחרים שמכרו מצרכים שונים מאוכל ועד ספרי קודש.

עולי הרגל היו נכנסים למוזולאום וזורקים נרות שעווה במוקד שליד גל האבנים, הריח שנוצר מהאש הבוערת היה חזק ונחרט בזיכרוני. גם היום כשאני מריח מדורה של שעווה בוערת זה מחזיר אותי ל-ל-מערבי של אל חאממה.

המערבי מחזיר אותי גם לתופת של כיבוש תוניסיה הנצים, בשנים 43-42. הייתי בערך בן 5כשהלכנו להסתתר ב-אל חאממה. אבי רצה להרחיק את משפחתו הקטנה מהעיר גאבס, שם היו גם בסיס צבאי וגם שדה תעופה של הצבא הצרפתי (תחת משטר וישי בזמנו). גרנו שם מספר משפחות בבית גדול עם חצר לא מרוצפת שחפרו בתוך אדמתה, תעלות פתוחות, להגנה מהפצצות. גרנו שם עד שהגרמנים סולקו מטוניסיה.

מעניין שאחד הזיכרונות מ-אל-חאממה היו ה"פעמונים" של הסוכר שאבי היה קונה, לא יודע מ-אפוא , פעמון שהעסיק את כל המשפחה. כולם היו עמלים להפוך גוש קשה זה לאבקת סוכר. היו קודם שוברים אותו לגושים קטנים בעזרת פטיש או ידית של מכתש הנחושת, א"כ, הגושים הקטנים היו מונחים בין שני סדינים נקיים, אבי היה מגלגל, על העליון, בקבוק גדול (כמו עם מכבש כבישים) עד לקבלת האבקה ששימשה את אמי להכנת העוגיות. אבי היה מוכר אותן בשוק כדי לפרנס את משפחתו. יש לזכור שהורי התלבשו בדיוק כמו המקומיים ומעט היהודים שהיו שם לא עוררו כנראה, חשד בלב החיילים הגרמנים שהסתובבו בשוק.

היום, **העלייה לרגל ל-מערבי** מתקיימת ב-3 מקומות:

- **באל חאממה** שב-תוניסיה,

- בעיר סארסל שליד פאריס, שם גרים מספר רב של תוניסאים,

- **<u>בעיר רמלה בישראל</u>**, שם נבנה בית כנסת ע"ש הרב יוסף אל מערבי. ביקרתי מספר פעמים וחוויתי שם זיכרונות של אל-האממה, כולל ריח הנרות הבוערים.

מוקד הנרות ב־זיארה של רמלה

להלן הקישורים למאמרים המתארים את האירועים האלה

http://www.sayedmarabi.com בסארסל, צרפת

באל חאמה, תוניסיה http://www.harissa.com/□ Religion/sayedelmaarabi.htmברמלה

ישראל http://www.harissa.com/maarabiramleh.htm

<u>ר"ח לאבנאת (ר"ח הבנות)</u>

ראש חודש טבת הנופל בחג החנוכה מוסיף עוד שמחה בקהילה שלנו (וכפי שלמדתי מהרשת זה קיים גם בעוד כמה קהילות מארצות ערב).

ציטוט מתוך מאמר מאתר "דרכי אבותינו מן המערב"

"מנהגי חג הבנות שונים ומגוונים בקהילות צפון אפריקה. ד"ר יעל לוין מאוניברסיטת בר אילן מביאה במאמר שהתפרסם באתר 'קולך' כמה ממנהגי חג הבנות: בתוניס היו עורכים סעודה חגיגית ושולחים משלוח מנות לבנות; בלוב היו הנערות מבקרות זו את זו ועורכות מסיבה; באי גירבה חגגו את החג בעיקר הרווקות כסגולה למציאת שידוך מוצלח; בקהילות יוון השלימו הבנות זו עם זו כמנהג יום הכיפורים; בתוניס חגגו ביום זה חגיגת בת מצווה שיתופית; בלוב ובתוניס נהגו **<u>שנשים לא תבצענה כל מלאכה ביום זה</u>**; בתוניס נשתמרה עדות על שנה מסוימת שבה נשא הרב דרשה על זכותן של נשים צדקניות ולאחר מכן כל הנשים עברו לפני התיבה ונשקו את ספר התורה."

http://www.morocco-israel.com/index.php/articles/2013-06-14-11-06-39/252-2013-12-04-12-08-27

ביום זה הבנות במשפחה, מטופלות כמו נסיכות. עם סעודה כיד המלך ועוגות לפי המסורת המקומית. לגדולות שביניהן, אלה הארוסות, אני זוכר שמביתו של החתן לעתיד הייתה יוצאת תהלוכה של חברותיה של הכלה, נושאות סלסלות על ראשיהן, מלאות מתנות. הסלסלות הכילו זוגות נעליים, מטפחות ולפעמים גם תכשיט. התהלוכות היו ברוב המקרים מלוות בתזמורת של כמה כלי נשיפה, לאורך כל הדרך עד לביתה של הכלה.

אחרים טענו שהחג המוקדש לבנות, נוצר ע"מ לאזן את רצונן של משפחות שהבנות שלהן לא זכו (כמו הבנים, בסעודת יתרו, ראה בפרקים הבאים) לחג משלהן, בזמנים ההם סעודת יתרו, נקראה "סעודת הבנים" ונחוגה רק במשפחות בהן היו בנים. חבל שחג הבנות לא הפך לחג כל המשפחה כמו סעודת יתרו.

החג מעלה על נס גיבורות מספר התנ"ך (ואף מהספרים החיצוניים), שתפשו מנהיגות והצילו את עמן

<u>מרים</u>, אחות משה ששמרה על התינוק עד שהגיע לידי בת פרעה ואף הביאה לה את אמו יוכבד כמינקת. (שמות ב 7)..."
ותאמר אחותו אל בת פרעה "האלך וקראתי לך אישה מינקת מן העבריות ותינק לך את הילד"

לאחר חציית ים סוף מרים ארגנה את הנשים לצאת במחולות ושירה להודות לה'. (שמות טו 21-20) "ותיקח מרים הנביאה אחות אהרון את התוף בידה, ותצאנה כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות. ותען להם מרים שירו לה' כי גאוה גאה סוס ורכבו רמה בים."

ותצאנה כל הנשים אחרי מרים בתופים ובמחולות

<u>דבורה ו-יעל</u>

יבין מלך כנען ושר צבאו, סיסרא, היו מתנכלים לבני ישראל במשך עשרים שנה.

<u>דבורה</u> הנביאה ששפטה את בני ישראל, יצאה עם **ברק בן אבינועם** לתקוף את סיסרא והאל עזר בידם. כשסיסרא ראה את התבוסה, ברח להסתתר אצל שבט ידיד, באוהל של **יעל**. לאחר שנרדם, תקעה יעל את יתד האוהל ברקתו, הרגה אותו ומסרה אותו לברק.

וכך לשתי הנשים הגיבורות היה חלק מכריע בניצחון שאחריו, והיה שלום בארץ במשך ארבעים שנה.

בשירתה, דבורה מהללת את האל שאפשר את הניצחון על סיסרא האויב. (שופטים ה 2) "שמעו מלכים, האזינו רוזנים, אנוכי לה' אנוכי אשירה...." (שופטים ה 22) "דבורה עורי עורי דברי שיר, קום ברק ושבה שביך בן אבינועם"

(שופטים ה 24) מתוך שירת דבורה. "תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני, מנשים באהל תבורך. ...והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה רקתו ...ותשקוט הארץ ארבעים שנה."

<u>אסתר</u> ידעה שרצונה להיפגש עם המלך אחשוורוש עלול לסכן את חייה, אם הוא לא יושיט לה את השרביט. (אסתר ד 17) ". ..וכאשר אבדתי אבדתי. " ובכל זאת הלכה והזמינה אותו ואת המן למשתה, וללא חשש הצביעה על הצורר ואמרה למלך (אסתר ה 4) "..כי נמכרנו אני ועמי להשמיד להרוג ולאבד.." (אסתר ח 6) ..."כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי...."

יהודית

אחד מהספרים החיצוניים מספר על אומץ ליבה של אלמנה עשירה שהתנדבה להציל את בני עירה ולעצור את התקדמות שר הצבא של נבוכדנצר, הולופרנס וכל חייליו. הם שמו מצור על עירה בתוליה. היא יצאה את העיר והלכה למחנה הולופרנס שהוקסם מיופייה וערך משתה גדול לכבודה. במהלך המשתה הוציא את כל עוזריו, ונשאר עם יהודית ביחידות באוהל. הוא שתה לשוכרה, ואז יהודית לקחה את חרבו וכרתה את ראשו. ויחד עם המשרתת שלה הכניסו אותו לשק ועזבו את המחנה. למחרת החיילים מצאו את הולופרנס מת, נבהלו וברחו.

סיפור יהודית השתלב במעשי החשמונאים, (בגלל שמה, נחשבה כנראה יהודית לאחותו של יהודה המכבי) והאירוע נחוג בעת ההיא, גם הוא, בימי החנוכה.

יהודית מבריחה את הראש הכרות של הוליפרנ0

האם גם כאן, כמו באירועים אחרים ("אתמול" בהגדה) ירשנו את "חג הבנות" מאבותינו הראשונים שהגיעו לאיפריקיה?.

בבירה טוניס היה מקובל שהגבר העומד בפני חתונה, ישלח לארוסתו סלסלה מלאה מתנות

<u>סעודת יתרו והיונה.</u>

- **אני תמיד האמנתי שהסיבה העיקרית לסעודת יתרו נעוצה בעיקר במפגש הראשון שבין הנער הצעיר שלא מזמן חגג את הבר מצווה שלו ובין קריאת עשרת הדיברות (בגרסה הראשונה שלהן) שבשבת פרשת יתרו.**
- **גרסה נוספת היא שבסעודה זו חוגגים את המשתה שיתרו הכין לכבוד המפגש המחודש של משה עם אשתו ושני בניו (שמות ■ח, 2, 3, 12).**
- **נראה שנס עצירת מגיפה פה או שם, צורפו להגברת חשיבות סעודת הבנים הזו.**
- **השבוע שמעתי דבר נפלא שחיזק בעיניי את הקשר בין החוויות שעברו בני ישראל לאחר חציית ים סוף בין ה-יונה וסעודת יתרו.**

פרשת בשלח היא זו הקודמת לפרשת יתרו, היא "שבת שירה" ולעניינו, גם פרשת "המטרת המן". אלוהים ציווה את בני ישראל שייקחו כבר ביום השישי, לפי צרכיהם, גם עבור יום המחרת שהוא יום השבת, ושמזון זה לא יירקב לאחר יום אחד, כפי שהיה קורה ביום אחר בשבוע.

האגדה מספרת ש-דתן ואבירם (מעדתו של קורח) רצו להחליש את מנהיגותו של משה, הלכו ואגרו ביום השישי, כמות כפולה של מן, התגנבו לפני עלות השחר של יום השבת, הלכו ופיזרו

את המן שאגרו, מסביב למחנה. כך חשבו שבני ישראל ירצו לצאת ולקטוף אותו במשך היום המקודש, בניגוד לנאמר להם. האגדה ממשיכה ומספרת שהאל הביא מספר רב של "יונים" שניקרו את המן הזה עד הפירור האחרון".

לי נראה שההוקרה על "מבצע יונה" זה, היא שהביאה את אבותינו להקנות ליונה את הכבוד להיות חלק משלחן סעודת יתרו.

כיום בעקבות הקושי למצוא יונה בשוק, רבים המשתמשים בפרגית, במיוחד כשיש מספר גדול של בנים במשפחה.

סעודת יגזרג, תג <זמיפ סעודה זו מתקיימת ביום חמישי בערב, של השבוע
שבו קוראים בתורה את עשרת הדיברות שבפרשת יתרו

כנראה שבשלב מסוים, משפחות שהיו להם רק בנות הצטרפו גם הם לשמחה והחג עבר להיות חג הילדים בכלל.

חג שמח לכולם, בנים ובנות וכל המשפחה, החוגגים בבית או באולמות השמחה, כן ירבו שמחות בישראל.

פורים

הזיכרון הראשון שבא עם חג הפורים, היו החזיזים והנפצים שהיינו משתמשים בהם, למרות התאונות שהיו קורות לפעמים. הרעש שנוצר בבית הכנסת כשהועלה שם המן או מקורביו היה מחריש אוזניים. אך פורים הוא חג העוגות הטבולות בדבש (ה-דבלה, ה-מקרוד, ה-יו יו, ה-ספנג'. אמה הייתה מכינה מהם מספר צלחות שעטפה במפית שלחן יפה, ואנו הילדים היינו לוקחים אותן כמשלוח מנות, לקרובים ולידידים. כמובן שכל אחד שקיבל משלוח כזה, היה לוקח את העוגות ומעמיס על הצלחת מעוגותיו הוא. היו כאלה שבנוסף למה שהניחו בצלחת היו נותנים לנו, השליחים, ממתקים אחרים על הטרחה שלנו.

ומשלוח מנות איש לרעהו

היה עוד מנהג שלא ראיתי א"כ כשעברנו לעיר הבירה והוא הצתת בובה בדמותו של המן. הבובה הייתה מבד ממולא בקש. תהלוכת נערים הייתה נושאת אותה ברחובות השכונה, וצועקים "הרור המן ... ברוך מרדכי" התהלוכה הייתה נעצרת ברחבה שליד בית הכנסת והיו מציתים את הבובה בטקס שאיני זוכר היום בדיוק.

פורים היה בשבילי חשיפה לעולם התיאטרון, אני זוכר איך להקת חובבים הציגה, בחצר של סלאט חברון, הצגה על החיים של יוסף הצדיק, שרק הכותרת נחרטה בזיכרוני.

מנהגי ההתחפשות, אוזני המן והסופגניות הכדוריות לא היו ידועים לנו כלל.

מנהג שחזר 4 פעמים בשנה, והיום נעלם:

"תקופות" או "שומר פתאים"

אחת המסורות שהיו משמעותיים בחיי הקהילה ושלא שמעתי עליהם באף מקום אחר והיא אפילו נעלמה לגמרי מחיינו בארץ, אפילו אצל אלה המנסים לשמור על כל הטקסים שהתקיימו שם, היא קיום מנהג ה"תקופות" המנהג הזה נערך 4 פעמים בשנה בערך בתאריך חילוף העונות. ביום של האירוע, היה אסור בתכלית האיסור לשתות מים או לעשות כל שימוש במים, במשך כשעה אחת (לפעמים שעתיים) . על היום והשעות המדויקות היו מודיעים בבית הכנסת ביום שבת לאחר הקריאה בתורה.

כמו כן 4 התאריכים של התקופות היו מתפרסמים פעם בשנה ב"דף הדבש" שהיה יוצא לאור לפני ראש השנה, ובו , בנוסף לברכות ולמנהגים של החג ניתן היה למצוא תאריכים חשובים בחיי הקהילה, במשך כל השנה החדשה, כגון ראשי חודשים תאריכי חגים וצומות וכו... ליד כל אלה היה גם מקום ובו צוינו ימי ה"תקופות".

הדף הודפס ע"י המוהל גאסטון גז, שחנותו הייתה ברובע היהודי של תוניס. לאחר עצמאות תוניסיה הוא עבר לרובע בלוויל, בפריס. לאחר מותו של האיש, ניסו בני משפחתו להמשיך להוציא לאור את הדף, אך לאחר כמה שנים, נדמה לי ש-"דף הדבש" הפסיק להופיע. כל שנה. אז, הייתי מבקש מחבר שגר בפריס, לשלוח לי את "דף הדבש" החדש.

הסיפור שאני זוכר כמקור לקיום מנהג התקופות היה: עמדו 4 מלאכים בארבע רוחות השמים ושמרו יום ולילה ליד כדי מים המייצגים בעצם את כל הנוזלים שבעולם. פעם, בכל חילוף עונה, במה שנקרה "התקופה", היו המלאכים מחליפים ביניהם מקום. בזמן הזה המים עמדו ללא השגחה והשטן היה עלול לזהם אותם. הזמן הזה היה כהרף עיין אך בגלל חוסר הביטחון, יש להימנע ממגע עם המים במשך כשעה.

מתוך 5 העותקים של "ווארקאת לאעסל" שנשמרו אצלי (מ-1996 עד 2003) מצאתי שתאריכי התקופות היו מוזזים, בין 16 ל- 18 יום מימי חילופי העונה הסולריים הרשמיים (21.03, 21.06 , 21.09 . 21.12,)

liMllllMllllM

DATES ET HORAIRES DES «TEKOUFOTES» '

Tekoufa de T1CHRI : Lundi 7 octobre 1996 do 2 h 30 a 3 h 30 =j Tekou de TEVETH : Lundi 6 janvicr 1997 tic 10 heures a 11 hcurcs Tekou.a de NISSAN : Lundi 7 avril 1997 de 17 h 30 a 18 h 30 Tekoufa de TAMOUZ : Mardi 8 juillet 1997 de 1 heure a 2 heures I

llllllllllllllllll^llllllllllllllllllllllllllש^

DATES ET HORAIRES DES «TEKOUFOTES» '

Tekoufa de TICHRI : Dimanchc 7 octobre 2012 de 3 h a 5 h du matin Tekoufa de TEVETH : Dimanche 6 janvier 2013 de 10 h 30 *h* 12 h 30 Tekoufa ce NISSANE : Dimanche 7 avril 2013 de 18 heures & 20 heures TekoufaoeTAMOUZ : Lundi 8juillet 2013(1״Av)de Ih30a3h30dumatin

ฏUllll!llllUn1llfy!lllllllllฏ

זמני התקופות -מתוך -דף הדבש בשנים 1996-97 2012-13-1

בגלל המצב שאנשים מסוימים עלולים לבוא במגע עם המים, מתוך חוסר ידיעה או מתוך שכחה, התקופה נקראה גם, "שומר פתאים" צמד מילים הלקוח מתוך ה-תהלים. והמופיע גם בהגדה של פסח.

הנושא חזר אלי עם התעניינותי בבתי כנסת עתיקים בארץ (מהמאה השלישית למאה השישית), ובנושאים המופיעים ברצפות המוזאיקה שלהן. המילה "התקופה של..." הופיעה בציור "גלגל המזלות " של המוזאיקה, בכל אחת מארבעת הפינות של הריבוע, התוחם את המעגל של גלגל 12 המזלות המייצגים את 12 חודשי השנה. הייתה דמות המייצגת את תקופת תשרי, את בוא הסתיו , תקופת טבת , בוא החורף, ניסן האביב ותמוז הקיץ.
גלגלי המזלות הופיעו כנראה בהרבה בתי כנסת אך אלה שנשתמרו והגיעו עד אלינו במצב טוב הם אלה של בית אלפא,

בכל פינה כתבו את התקופה שלה באותיות עבריות עשויות מאבני פסיפס

של חמת טבריה ושל ציפורי. במוזאון של ה-בארדו ב-תוניס יש רצפת פסיפס רומאית (עתיקה יותר) שכמוה שימשו אולי השראה לרצפות בתי הכנסת העתיקות בארץ ישראל.

רצפת מוזאיקה רומית עם 4 דמויות המייצגות את 4 העונות
מוזיאון ה-בארדו בתוניס

אך אני לא יודע אם היה קשר כלשהו בין "התקופות" של רצפות המוזאיקה של בתי הכנסת העתיקים והטקס של "שומר פתאים".

הבילאדה

ערב לפני יום הברית נקרא "בילאדא" (ליל שמורים). מסורת זו קיבלנו, כנראה מאבותינו שגורשו מספרד.

Dictionnaire de la langue d'oc

כרך 3 S **J. Honnorat**

VELHADA , s. f. (remade): *VegliatX Vigghia,* ilal. *Yigilia* el *Velada , tsp. Vela,* porl. Vcillie. l'actioo dc veiller, soiree que plusicurs pcrsonnes passent en-scmblc; lieu oii ellcs se reunbseol pour eel objel.

***Pauar la vtlhada* , passer la'reillee.**

Kly. de *velha* el de *ada*. V. *Vigil,* K.

VELHADA, 8. f. (veilladf) ; VCILLABA. *Veillada*, **cal. Veillee. V. *Velha* el *Vtgtl,* H. Dans Ic sens de prairie leroporairc. Yoy. *Patquier* el *Bargelada*.**

VELHA DE NOUVEL, ■m. ■■″*-

—. «----------»» ˅~˙˅-

לפנות ערב באים לבית היולדת קרובים וידידים רבים לברך את ההורים. לאורחים מוגשת סעודה הכוללת "בריק" (עלי בצק מקופלים בצורת משולש, מטוגנים בשמן וממולאים או ברסק תפוחי-אדמה, תבלין וחתיכות ביצים קשות) או בביצה, פולים מבושלים, ערק תאנים הנקרא "בוכה" או "עראק" ועוגות בדבש. האורחים מביאים לרוב בערב זה את מתנותיהם.

יש האומרים שמקור מנהג זה הוא במעשה שקרה לרב ר' צמח צרפתי (המאה ה-17 לספירה). מספרים עליו שפעם היה חולה זמן רב ונאמר לו שיבריא, בתנאי שילך ללמוד תורה בביתו של ילד בלילה שלפני ברית המילה שלו. ומכיוון שאמנם החלים הרב, נתקבל הדבר ונתפשט כמנהג ללמוד תורה בלילה שלפני הברית בביתו של הילד. במרוצת הימים הפך הדבר לערב לימודים ושמחות, שאליו מוזמנים תלמידי-חכמים שלומדים "זוהר" כל לילה. כעבור זמן נחלש מנהג וחזרה חשיבות השמחה, השתייה והאוכל.

<u>מסורת שחוזרת כל ערב שבת. ראש חודש וחג.</u>

<u>הדלקת נרות, שמן ופתיל כותנה, כל אחת בדורה, סבתה ונינה</u>

<u>הקידוש</u>

לקידוש של שבת התוסף מנהג חדש שנקבע עם הזמן ע"י הנכדים הקטנים. כולם אוחזים בכוס היין בזמן קריאת הקידוש. מתוך השמיעה החוזרת חלק מהם למדו אותו על פה בלי אף שגיאה, וכל המשתתפים מברכים בקול רם, לשמחת הסבא, הסבתא וההורים.

איזה קולות !!!

ולכל הגולשים .....

"כמארה עאם אכר" ועוד איחול לחיים ארוכים "מא יקטעש לכם עאדה"

ובעברית "שתזכו לשנה הבאה" ו ..."שחס ושלום לא יקרה לכם שלא תוכלו להמשיך במסורות"